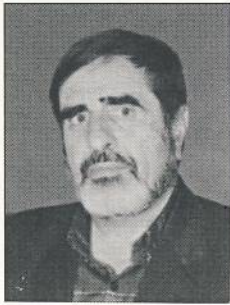

در آستانه تحقیق و نشر

مختصری درباره کتاب بدایع المُلح

مصطفی اولیائی*

کتاب **بدایع المُلح** تألیف صدرالافاضل خوارزمی، پایان نامه دکتری اینجانب مصطفی اولیائی بود. این کتاب یکی از آثار گرانقدر میراث مكتوب ماست؛ که تألیف آن به سال (۵۹۰ هجری قمری) انجام گرفته است. مؤلف این کتاب، ابومحمد، قاسم بن محمد طرائفی خوارزمی، ملقب به مجدالدین، معروف به صدرالافاضل، از ادبا و سخنوران نامی زمان خود می باشد؛ که در نحو و خطب و فنون شعر و علوم ادبی و عربی، در عصر خویش بی نظیر بوده؛ بنا به قول خودش که در روز آخر ماه ذی القعدة سال (۶۱۶ هجری قمری) برای یاقوت حموی نقل می کند؛ در شب نهم شعبان سال (۵۵۵ هجری قمری) به دنیا آمده و حنفی مذهب بوده.^۱

وی در سال (۶۱۷ هجری قمری) در حمله قوم مغول به خوارزم، کشته شد.^۲

در منابع مختلف بیش از شانزده اثر به شرح ذیل به او نسبت داده شده:

۱. شرح المفصل زمخشری (سه شرح به نام های التجمیر، السبیکه و المجره، که اولی گسترده، دومی متوسط و سومی مختصر بوده است).
۲. شرح سقط الزند ابوالعلاء معری (که در سال ۵۸۷ آن را نوشته. این کتاب برای نخستین بار به سال ۱۲۷۸ در تبریز به چاپ رسیده).

*دکترای رشته علوم قرآنی، عضو هیئت علمی دانشگاه

۳. شرح الحاجی زمخشری.
۴. التوضیح در شرح مقامات حریری.
۵. السر در اعراب.
۶. ازوایا و الخبایا در نحو.
۷. شرح الامنودج زمخشری.
۸. شرح الابنیه.
۹. کتاب العجایب النحو.
۱۰. کتاب لهجة الشرع در شرح الفاظ فقهی.
۱۱. کتاب المحصل للمحصله در بیان.
۱۲. عجاله السفر در شعر.

۱۳. کتاب شرح الیمینی.
۱۴. کتاب شرح المفرد و المؤلف.
۱۵. کتاب خلوة الریاحین در محاضرات.
۱۶. کتاب بدایع الملح.

یک نسخه خطی از کتاب اخیر (بدایع الملح) در کتابخانه ایاصوفیه ترکیه موجود است که مرحوم استاد مجتبی مینوی در سفری به ترکیه از آن کپی و میکروفیلم برای دانشگاه تهران تهیه کرده بودند؛ و اینجانب را راهنمایی کردند تا این کتاب را به عنوان پایان نامه دکتری خود انتخاب کنم؛ لذا امتثال امر شد و مورد موافقت دانشگاه قرار گرفت؛ که در قسمت فارسی آن، راهنماییم را استاد ارجمند، جناب آقای دکتر احمد مهدوی

دامغانی عهده دار باشد؛ و در بخش عربی آن علاوه بر نامبرده، از استادان ارجمند مرحوم دکتر سید مرتضی آیت الله زاده شیرازی و دکتر آذرتاش آذرنوش و دکتر محمد غفرانی و دکتر محمدباقر حجتی بهره بگیریم؛ لذا پس از دو سال و اندی تحقیق و پژوهش، بالاخره در تاریخ چهارم بهمن ماه سال (۱۳۵۵ شمسی) از آن دفاع کردم. (درست دو روز قبل از مرگ مرحوم استاد ارجمند مجتبی مینوی).

کتاب مزبور به وسیله مؤلف به سال (۵۹۰ هجری قمری) و در دوازده فصل به زبان عربی نوشته شده؛ یازده فصل از این فصول به ترتیب، تحت عناوین زیر است:

۱. فی الحکم و الامثال.
۲. فی مکارم الاخلاق.
۳. فی افتخار بالنفس...
۴. فی الخمر و الغزل.
۵. فی الاوصاف و التشبیهات.
۶. فی الثناء و الشکر و الاستماحه.
۷. فی المکاتبات و...
۸. فی الهجا و المجون.
۹. فی شکایة الدهر و اهله.
۱۰. فی التهنائی و التعازی.
۱۱. فی الشیب و الزهد.

این فصول یازده گانه متناسب با عناوین، کلاً شعر و از شعرای

مختلف و دانشمندان است (بیشتر این شاعران، ایرانی و از اهالی خراسان و خوارزم هستند، البته افراد گمنامی هم از همعصران مؤلف در بین آنها دیده می شود) ولی فصل دوازدهم که در لطایف الحکایات و المحاضرات است، به نثر می باشد.

ضمناً این نسخه در ذیل هر سطر عربی دارای ترجمه ای به زبان پارسی همراه با واژه هائی بس شیوا و اصیل پارسی و گنجینه ای به غایت ارزشمند از نکات و ظرایف و دقایق دستوری است.

این کتاب به خط موفق بن طاهر بن ابی سهل بن طاهر بن عصام محمد المفسری الفاریابی است که به تاریخ روز جمعه نهم ماه رجب سال ۵۹۲ هجری قمری استنساخ آن را به اتمام رسانیده؛ و مؤلف در پایان ماه صفر ۵۹۳ نسخه مزبور را دیده و سپس اجازه نامه ای با خط خویش به نام موفق بن طاهر در آخرین برگ آن صادر کرده. روی قرائتی که در مقدمه بدان اشاره کرده ام؛ به نظر می رسد که ترجمه فارسی از موفق بن طاهر باشد، نه از مؤلف.

□

پی نوشتها:

۱. معجم الادباء، یاقوت حموی، ج ۱۶، ص ۲۳۸. بغیة الوعاء، ج ۲، ص ۲۵۲.
۲. الجواهر المضية فی طبقات الحنفیه، محی الدین عبدالقادر، ج ۱، ص ۴۱۰. الاعلام زرکلی، ج ۶، ص ۸. ریحانة الادب، ج ۳، ص ۴۲۳. کشف الظنون، قائمه ۲۳۰ و ۹۹۲. لغتنامه دهخدا، ص ۱۶۵. هدیه العارفین، ج ۱، قائمه ۸۲۸.

تازه های مجلات
درباره متون

* پیام بهارستان عنوان نشریه داخلی کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی است که در آن مطالب ذیل متناسب با موضوع میراث مکتوب دیده می شود: مجلس انس معرفی مدیران کتابخانه مجلس شورای اسلامی، فهرست نگاری نسخه های خطی به روایت استاد عبدالحسین حائری، همچنین معرفی یکی از نسخ کتابخانه مرحوم صدرالافاضل تبریزی که اخیراً توسط کتابخانه مجلس خریداری شده است از دیگر مطالب این مجله است. این نسخه مشتمل بر دوازده رساله است که عبارتند از:

- ۱- حاشیه المختصر المنافع از علی بن عبدالعالی کرکی بر «المختصر المنافع» محقق حلی.
- ۲- قبله عراق العجم و الخراسان تألیف شیخ حسین بن عبدالصمد حارثی (م ۹۸۴).
- ۳- اجوبه المسائل

از حسن بن زین الدین عاملی صاحب معالم. ۴- تعلیقات برالفیه از سید محمد بن علی بن ابی الحسن الحسینی العاملی. ۵- تحفة القاری از مولانا حیدر محمد قاری مشهدی. ۶- جوابات بعض فضلاء خراسان از علامه محمد باقر بن محمد تقی مجلسی (م ۱۱۱۱). ۷- رساله عروض از نورالدین عبدالرحمن جامی. ۸- رساله عروض از سید میرزا قوام الدین محمد بن محمد مهدی الحسینی السیفی القزوینی. ۹- قصیده از اهلی شیرازی. ۱۰- بدایع الاسحار فی صنایع الاشعار از مولانا جلال الدین محمد بن ابی بکر قوامی مطرزی گنجی. ۱۱- زهرالریع فی شواهد البدیع تألیف ناصرالدین محمد بن عبدالله قمر قماص (م ۸۸۲ ه. ق). ۱۲- انسان نامه از سید محمد بن محمد بن عبدالله موسوی خراسانی معروف به نوربخش (م ۸۶۹).